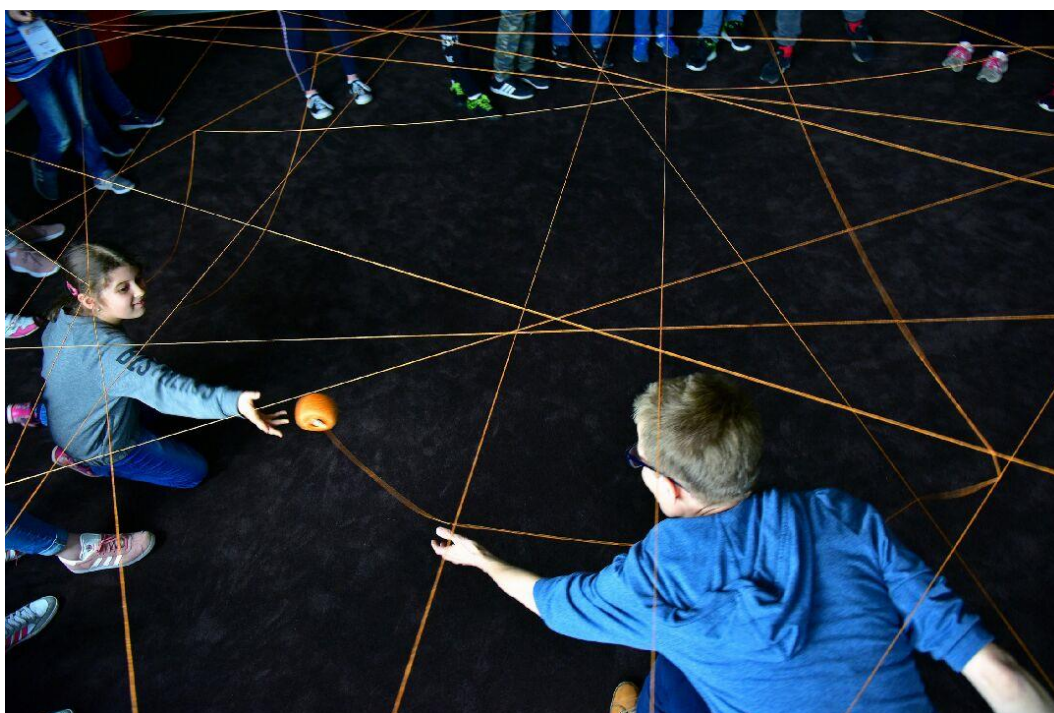

SZTUKA ŻYCIA W SPOŁECZNOŚCI. SCENARIUSZ LEKCJI

Poniższy scenariusz stanowi propozycję realizacji zajęć, można go wykorzystać w całości lub zaadaptować na potrzeby grupy uczniowskiej. Kursywą w kolorze niebieskim zaznaczamy dodatkowe treści i aktywności, które można zrealizować np. w postaci projektu lub na zajęciach dodatkowych. W tabeli natomiast zamieszczamy dobre praktyki oraz inspiracje i źródła Centrum Edukacji Obywatelskiej, które mogą być przydatne w realizacji poruszanego tematu.

Fot. Tomasz Kwirąg (zasoby CEO)

CELE

Po zajęciach uczniowie/uczennice powinni umieć:

- wyjaśnić, co to jest „kapitał społeczny” i dlaczego ma on zasadnicze znaczenie dla życia społeczeństwa;
- wyjaśnić pojęcie tolerancji, odwołując się do przykładów;
- wymienić co najmniej pięć zasad/norm istotnych dla dobrego funkcjonowania społeczeństwa;
- sformułować i uzasadnić swoje stanowisko na dany temat;
- współpracować w grupie zadaniowej.

CO BĘDZIE POTRZEBNE NA LEKCJI?

- kartki z cytatami, które będą przedmiotem rozważań uczniów pracujących w grupach zadaniowych/parach;
- słowniki i encyklopedie;
- jeśli nauczyciel wykorzysta film jako element pracy z uczniami – dostęp do rzutnika, ekranu i filmu z pakietu „Filmoteka Szkolna”.

METODY I TECHNIKI PRACY

- miniwykład,
- rozmowa nauczająca,
- minidyskusja,
- burza mózgów,
- analiza tekstu/danych,
- praca indywidualna/praca w grupach zadaniowych/w parach.

JAK MOŻNA PRZEPROWADZIĆ ZAJĘCIA?

WPROWADZENIE

1. **To zdanie jest mi bliskie.** Rozwiń/rozłóż na podłodze kartki z poniższymi cytatami (przytwierdź je taśmą, by można było do nich wrócić pod koniec zajęć). Poleć uczniom, by zapoznali się z każdym z haseł i stanęli obok kartki z tym stanowiskiem, które jest im bliskie. Poproś, by osoby, które stanęły przy różnych kartkach porozmawiały przez dwie minuty w parach o tym, jak rozumieją wybraną wypowiedź. Zwróć uwagę uczniów i uczennic, by nie oceniali nawzajem swoich wyborów i nie próbowali się przekonywać do własnych stanowisk.

- „Jeśliś wszedł między wrony, musisz krakać jak i one”.
- „Pokorne cielę dwie matki ssie”.
- „Nie zawsze wygrywa wyścig ten, kto biegnie najszybciej, czasem wygrana należy do tego, kto stale jest w ruchu”.
- „Mieć coś do powiedzenia jest zawsze ważniejsze niż chcieć coś powiedzieć”.
- „Jeżeli myślisz, że możesz coś zrobić – to możesz to zrobić. Jeżeli myślisz, że

nic się nie da zrobić – to masz rację!”

- „Nie popełniają błędów tylko ci, co nic nie robią”.
- „Jeżeli wiesz **jak**, będziesz miał zawsze pracę. Jeżeli wiesz **dłaczego**, zostaniesz szefem”.
- „Jeżeli chcesz dosięgnąć tęczę, musisz się pogodzić z deszczem”.
- „Dłaczego wspinać się po drabinie, jeżeli możesz wsiąść do windy?”

Kartki – po zakończonych rozmowach w parach – zostają na podłodze/ścianie. Zapytaj uczniów na forum klasy, jakie postawy/normy kryją się za poszczególnymi stanowiskami. Czy potrafią je nazwać? (np. „konformizm”, „aktywność”, „sprawiedliwość”). Propozycje uczniów zapisuj na tablicy. Zapytaj się, w jaki sposób te postawy/normy wpływają na funkcjonowanie społeczeństwa.

Zapisz temat na tablicy, podaj cele lekcji oraz wyjaśnij klasie, jak będziecie pracować.

ROZWINIĘCIE

2. „**Traktat o naturze**”. Poproś uczniów o zapoznanie się z cytatem z *Traktatu o naturze* autorstwa Davida Hume’a (*Przewodnik obywatelski*, cz. 1, s. 78):

Twoje zboże jest dojrzałe już dzisiaj; moje dojrzeje dopiero jutro, jest korzystne dla nas obu, iżbym ja pracował dzisiaj z tobą i żebyś ty pomógł mi jutro. Ja nie żywię do ciebie żadnej przychylności, a ty również nie żywisz jej do mnie. Nie podejmę więc żadnych wysiłków dla twego dobra; gdybym pracował z tobą dla mego własnego dobra w oczekiwaniu świadczenia wzajemnego, to wiem, że czekałoby mnie rozczarowanie i że na próżno uzależniałbym się od twojej wdzięczności. Tutaj więc pozostawiam cię przy twojej pracy samego, a ty zrobisz to samo ze mną. Zmienia się pogoda i obaj tracimy nasze zbiory z braku wzajemnego zaufania i poczucia pewności.

Następnie zapytaj, jakie wnioski i komentarze nasunęły się im podczas lektury. *Na jakie normy/postawy ludzi wskazuje autor* (np. norma wzajemności – świadczenie wzajemne, zaufanie, praca, egoizm)? Uzupełnij listę z poprzedniego ćwiczenia o nowe zapisy. *Czy w życiu codziennym jest tak, jak opisuje filozof? Czy zaufanie jest bardziej skuteczne w życiu społecznym niż egoizm?* Poproś o uzasadnienie odpowiedzi oraz podanie przykładów.

Socjologicznym argumentem na rzecz wyższości zaufania nad racjonalnym egoizmem jest tak zwany „dylemat więźnia” (patrz ćwiczenie z ikonką labiryntu na s. 84). Przeanalizuj wspólnie z uczniami sytuację obu więźniów. Jeśli nie będą oni mieli do siebie zaufania i będą starali się przerzucić odpowiedzialność na współnika, poniosą surową karę. Jeżeli natomiast postąpią wbrew swemu egoistycznemu interesowi i zachowają lojalność (i milczenie), ich kara będzie stosunkowo niewielka.

Na zakończenie tej aktywności przedstaw uczniom i uczennicom w miniwykładzie informacje zawarte w tekście „W społeczeństwie, czyli wśród ludzi, którzy muszą ze sobą współdziałać” (*Przewodnik obywatelski*, cz. 1, s. 78).

Zwróć szczególną uwagę na pojęcie „kapitału społecznego” i wyjaśnij, dlaczego ma on tak wielkie znaczenie dla dobrego funkcjonowania społeczeństwa. Wspólnie (na tablicy lub w parach) stwórzcie na kartkach mapę „kapitału społecznego”, wskazując na te normy, postawy, zachowania człowieka, które na niego się składają (np. zaufanie, wzajemność, odpowiedzialność, dotrzymywanie słowa, solidarność, sprawiedliwość, lojalność). Zachęć, by odwołali się także do haseł wypisanych w poprzednich ćwiczeniach.

Chętnych uczniów możesz poprosić, aby przeprowadzili minisondę wśród swoich rówieśników: „Jakie postawy/normy są twoim zdaniem najważniejsze dla dobrego funkcjonowania społeczeństwa?”.

Zachęć ich także do lektury tekstu klasyka Roberta Putnama „Demokracja w działaniu”, Wyd. Znak, Kraków 1995, s. 258–260 (fragment zamieszczamy na końcu scenariusza).

Centrum Edukacji Obywatelskiej od ponad 25 lat zachęca młodzież do podejmowania działań, których celem jest rozwijanie kapitału społecznego, zwłaszcza w lokalnych środowiskach, poprzez kształtowanie kompetencji i postaw. Uczniowie i uczennice mogą m.in:

- kształtować odpowiedzialność za środowisko naturalne i zrównoważony rozwój realizując programy: „Klimat to temat”, „Weź oddech”, „W świat z klasą” (www.ekologia.ceo.org.pl; www.globalna..ceo.org.pl);

- rozwijać zaangażowanie społeczne i solidarność z innymi w programie „Młodzi w akcji”, „Solidarna Szkoła” (www.mlodziw akcji.ceo.org.pl; www.solidarna.ceo.org.pl).

3. „Człowiek wobec norm społecznych”. Zapytaj uczniów, w jaki sposób najbliższe im osoby (rówieśnicy/rodzina) odnoszą się do wskazywanych przez nich norm/postaw społecznych. Poproś, by krótko porozmawiali o tym w parach: *Czy często podważane są te normy? W jakich sytuacjach? W czym się przejawia akceptacja lub brak akceptacji ogólnie przyjętych norm?* Następnie poleć im przeczytanie tekstu „Człowiek wobec norm społecznych” (*Przewodnik obywatelski*, cz. 1, s.79).

Zapytaj na forum, czym różnią się opisywane tam różne postawy wobec norm: „konformizm”, „innowacja”, „rytualizm” oraz „wycofanie”. Uczniowie opracowują w zeszytach notatkę (np. w postaci tabeli). Poszukajcie wspólnie przykładów takich postaw (np. w środowisku szkolnym – oczywiście, jeśli bardzo dobrze znasz klasę, i wiesz, że rozmowa ta nie zamieni się w ostracyzm niektórych uczniów lub uczennic, nauczycieli lub nauczycielek). Bardzo ważne jest, by wspólnie z uczniami szukać przyczyn takich reakcji/postaw.

Jeśli podczas tych zajęć (a także innych, na których będziecie poruszać trudne tematy), zdecydujecie się na otwartą rozmowę, warto się do niej wcześniej przygotować. Możesz skorzystać z wypracowanych w Centrum Edukacji Obywatelskiej dobrych praktyk programu „Klub Dobrej Rozmowy” oraz „Trudny temat” (www.trudnytemat.ceo.org.pl lub www.migracje.ceo.org.pl).

Chętnych odeślij do lektury tekstu „Konformizm i nonkonformizm w szkole” (patrz: *Przewodnik obywatelski*, cz. 1, s. 151 oraz dołączony materiał). Możesz też porozmawiać na ten temat z klasą, tylko upewnij się wcześniej, czy rozumieją wszystkie socjologiczne pojęcia w nim użyte („socjalizacja”, „kontrsocjalizacja”, „dewiacja”, „destrukcja”, „kreatywność”). Zwróćcie swoją uwagę na nonkonformistycznych zachowaniach młodych ludzi w szkole, szukając ich pozytywnych i negatywnych przykładów.

Zapytaj uczniów, jak reagują dorośli (też nauczyciele) na zachowania uczniów nonkonformistów? Jakich relacji z dorosłymi oni sami by oczekiwali, a jakie – jako najlepsze – wskazuje autor tekstu?

Zachęć uczniów i uczennice (we współpracy z wychowawcą klasy), aby obejrzeni film „Egzamin dojrzałości” Marcela Łozińskiego. Film powinien być dostępny w szkolnych bibliotekach – został skierowany do nich kilka lat temu w ramach programu CEO i PISF-u „Filmoteka Szkolna. Akcja!”.

Opracowane zostały też dodatkowe materiały do pracy z tym dokumentem. Tu znajdziecie wskazówki, w jaki sposób pracować z filmem oraz – po zalogowaniu – otrzymacie dostęp do materiału filmowego: <http://filmotekaszkolna.pl/dla-nauczycieli/nasze-lekcje/lekcja-10-bez-komentarza/filmy/egzamin-dojrzalosci,29>

4. Odpowiedzialność czy lojalność? Zapytaj uczniów, jaką rolę odgrywa odpowiedzialność i lojalność w życiu rodzinnym, społecznym, zawodowym i politycznym. Zacytuj pewnego amerykańskiego admirała: *Right or wrong, my country (Ma rację czy błądzi, jednak to moja ojczyzna)*. Poproś uczniów, by ustosunkowali się do tego stwierdzenia, uzasadniając swoją odpowiedź.

Poproś uczniów, by zapoznali się z tekstem „Kiedy nie wszystko jest w porządku” (*Przewodnik obywatelski*, cz. 1, s. 79). Zwróć uwagę na dylemat lojalności i krytyki wobec swojego państwa i narodu. Kiedy lojalność przestaje być czymś pozytywnym? Jakie skutki może przynieść krytyczne nastawienie jednostek do instytucji społecznych i politycznych? Jaką postawę wobec swojego kraju należałoby uznać za najbardziej godną pochwały? *Right or wrong, my country*, czy może raczej: *Mój kraj: co dobre – zachować, co złe – zmienić?*

Podkreśl, że zasadę tę można stosować także w życiu rodzinnym, społecznym (lokalnym), nie tylko w odniesieniu do wielkiej polityki czy narodu.

Możesz zachęcić też młodzież, by porozmawiali o tym w parach w czasie lekcji, szukając wspólnie przykładów sytuacji, które ilustrują omawiane zagadnienie. Zachęć ich nie tylko do szukania przykładów dotyczących kraju czy narodu, ale np. grup zawodowych, tematów debat publicznych, zachowań osób z najbliższego otoczenia czy nawet z własnej grupy rówieśniczej.

Wybór między lojalnością a odpowiedzialnością doskonale nadaje się na debatę oksfordzką – może zorganizujecie w szkole międzyklasowy turniej, w którym uczniowie zabiorą głos nie tylko na ten temat, ale także na inne, poruszane podczas tych zajęć tematy?

Uczniowie i uczennice znajdą materiały pomocnicze na stronach CEO: <https://ceo.org.pl/stw%3b3rz-klimat-do-rozm%3b3w-czyli-jak-o-energii-i-zmianach-klimatu-debatowa%487-w-szkole> (powstały one w ramach programu ekologicznego, ale wskazówki można łatwo zastosować przy innych tematach). Jeśli uczniowie zdecydują się na inny formę dyskusji, polecamy materiały zamieszczone w materiałach dotyczących formułowania własnych stanowisk.

Przydatne informacje dotyczące debatowania zamieszczamy również w naszym scenariuszu, w części „Wiedzieć więcej”.

5. „Tolerancja i coś więcej”. Odczytaj cytat Woltera: „Nie zgadzam się z tobą, ale zawsze będę bronił twego prawa do posiadania własnego zdania” (*Przewodnik obywatelski*, cz. 1, s. 83). Zapytaj uczniów i uczennice, jak go interpretują. Przedstaw informacje zawarte w tekście „Tolerancja i coś więcej” (*Przewodnik obywatelski*, cz. 1, s. 83-84). Podkreśl, że tolerancja jest jedną z najważniejszych zasad, które organizują życie w społeczeństwie pluralistycznym.

Wyraz tolerancja pochodzi od łacińskiego czasownika „tolero, tolerare”, któremu odpowiadają polskie wyrażenia: „znosić czyjeś usposobienie”, „cierpieć przy sobie czyjąś obecność” itp. Wszystkie one wskazują na konieczność pokonywania trudności związanych z współistnieniem ze sobą dwóch osób lub rzeczy. Współcześnie odróżnia się tolerancję negatywną, oznaczającą uznanie prawa innych ludzi do odmiennych, choć z punktu widzenia osoby tolerującej, błędnych poglądów czy postaw, oraz tolerancję pozytywną, zakładającą akceptację odmienności i uznanie różnych poglądów, wierzeń czy stylów życia za równowartościowe.

Możesz też przywołać słowa Ojca Świętego, Jana Pawła II, który przemawiając w 1991 r. we Włocławku do nauczycieli i katechetów powiedział: „Nie do pogodzenia z prawdą chrześcijańską jest postawa fanatyzmu czy fundamentalizmu tych ludzi, którzy w imię ideologii uważającej się za naukową lub religijną czują się uprawnieni do narzucania innym własnej koncepcji prawdy dobra. Metodą Kościoła jest poszanowanie wolności przy

niezmiennym uznawaniu godności osoby ludzkiej (...) Ewangeliczna wrażliwość i czujność ochronią nas przed emocjami i wzburzeniem, które łatwo mogą prowadzić do ksenofobii czy nietolerancji, sprzecznych z duchem ewangelii, z duchem Boga”.

Po krótkim wprowadzeniu zachęć uczniów, by ustalili wspólnie definicję tolerancji, którą wszyscy mogliby zaakceptować (możesz zaproponować im pracę metodą „kuli śniegowej” – uczniowie pracują najpierw samodzielnie, potem w parach, następnie w czwórkach, a na końcu w dwóch dużych grupach).

Uczniowie zapisują opracowaną przez siebie definicję do zeszytów – jeśli nie zgadzają się co do jakiegoś wyrazu, mogą kolorem zapisać zdanie odrębne.

Zapytaj na koniec tego ćwiczenia, jakie znaczenie ma tolerancja dla młodych ludzi: *Czy uważają ją za ważną normę życia społecznego? Możesz też zaproponować krótką dyskusję na temat granic tolerancji: Jakich rzeczy nie można tolerować? Gdzie kończy się obszar swobodnego manifestowania swojej odmienności? Przywołaj zasadę: Ograniczeniem mojej wolności jest wolność innych ludzi.* To także doskonały temat na międzyklasową debatę lub dyskusję.

Tematyka antydyskryminacyjna i kształtowanie postawy tolerancji i otwartości wobec innych zawsze była i jest nadal w centrum naszej uwagi. Polecamy materiały programów: „Szkoła tolerancji” i „Liderzy tolerancji” (www.szkoлатolerancji.ceo.org.pl).

Można tam znaleźć m.in. propozycje scenariuszy zajęć, aktywności, filmików i nagrań webinarów, które pomogą wprowadzać do szkoły tematykę różnorodności i wielokulturowości.

Zapraszamy także na kanał YouTube CEO:

https://www.youtube.com/watch?v=px3ANrEtrFc&list=PLD4KSOFXmjZsLAycKHkqMO3fHwotgy_EW, gdzie znajdują się filmy, nagrania webinarów i inne materiały filmowe, które pozwolą szkołom realizować tematykę antydyskryminacyjną i na rzecz tolerancji.

6. Z życia wzięte – badania nad uprzedzeniami. Poleć uczniom i uczennicom, by indywidualnie zapoznali się z wykresem „Średni poziom akceptacji różnych grup społecznych w najbliższym otoczeniu – w miejscu pracy, sąsiedztwie, rodzinie” (*Przewodnik obywatelski*,

cz. 1, s. 81), a następnie przeczytali tekst „Z życia wzięte”, opisujący zaprezentowane wyniki. Uczniowie krótko rozmawiają w parach o tym, czego się dowiedzieli z obu materiałów i zastanawiają się wspólnie, z czego wynika taka postawa Polaków wobec wskazywanych w badaniu grup. Propozycje powodów/źródeł zapisują na kartce. Spiszcie i omówcie wspólnie wskazywane przez uczniów powody.

Zapytaj uczniów, czy wskazaliby jeszcze jakąś grupę, która w ostatnich czasach w podobny sposób była odbierana przez polskie społeczeństwo (np. uchodźcy). Posiłkując się materiałem wypracowanym w programie CEO „Rozmawiajmy o uchodźcach”, rozwiń wypowiedzi uczniów (patrz: „Wiedzieć więcej”).

Poproś, by uczniowie, korzystając z podręcznika i słowników, wyjaśnili w zeszytach pojęcie „stereotyp”, „autostereotyp” i „koziół ofiarny”. Zapytaj się, czy znają z historii przykłady takich procesów społecznych, które choć zaczęły się „tylko” od stereotypowania jakiejś grupy, to w konsekwencji doprowadziły do ich eksterminacji fizycznej. Wspólnie przeanalizujcie tabelkę „Skala odrzucenia społecznego” i omówcie kolejne etapy odrzucenia (*Przewodnik obywatelski*, cz. 1, s. 83). Poproś uczniów, by indywidualnie zastanowili się, czy z którymiś z tych etapów odrzucenia się spotkali (osobiście lub jako świadkowie): *Jak wtedy zareagowali? Jak zareagowali inni?*

PODSUMOWANIE

7. Sztuka życia w społeczeństwie – nasze zasady. Poproś uczniów, by ponownie stanęli w miejscu, w którym wisi/leży kartka i wskazali cytaty, z którym się najbardziej utożsamiają (po omówieniu wszystkich dzisiejszych wątków i zagadnień). Uczniowie, którzy wskazali te same cytaty, przygotowują w parach lub trójkach prezentację graficzną wybranego stanowiska i oceniają jego sensowność pod kątem tematu lekcji: „Sztuka życia w społeczeństwie”. Najlepiej byłoby, gdyby przedstawili je w formie krótkiej zasady.

Po prezentacjach grup zredagujcie wspólnie w kilku zdaniach (punktach) „Krótki poradnik sztuki życia w społeczeństwie”. Uwaga! Powinny się w nim znaleźć nie tylko zasady, co do sensowności których zgodzili się wszyscy uczniowie. Praca ta może być wstępem np. do projektu szkolnego pt. „Sztuka życia w szkolnej społeczności” – zachęć uczniów, by porozmawiali o tym na forum szkolnego samorządu; sam/a zainteresuj tą inicjatywą grono pedagogiczne. Nie zapomnijcie

włączyć w działania rodziców uczniów i uczennic oraz wszystkich pracowników szkoły.

8. Podsumowanie. Podsumowując lekcję wykorzystaj terminy zamieszczone pod lekcją w „Słowniczku młodego obywatela” oraz pytania z rubryki „Sprawdź się sam/a” (s. 85). Zwróć uwagę przede wszystkim na pytania dotyczące zagadnień, które nie zostały przedyskutowane podczas lekcji (np. *Dlaczego zaufanie między ludźmi buduje się powoli?*)

9. Zadanie domowe. Zaproponuj ochotnikom napisanie eseju, który będzie poświęcony jednemu z zagadnień z rubryki „Sprawdź się sam/a”. Do współpracy możesz zaprosić nauczyciela języka polskiego. Oto tematy, które pozwolą uczniom i uczennicom ćwiczyć umiejętności wynikające z podstawy programowej tego przedmiotu:

- Wyjaśnij mechanizm społecznego naznaczenia. Odwołaj się do literatury i własnego doświadczenia. Zaproponuj strategię przeciwdziałania temu zjawisku w środowisku, które sam dobrze znasz.
- Dlaczego kozłami ofiarnymi są często osoby wywodzące się z mniejszości narodowych lub etnicznych?

WIEDZIEĆ WIĘCEJ

W tej części (obecnej w większości tematów) prezentujemy materiały dodatkowe dla uczniów i nauczycieli, do wykorzystania na zajęciach. Część pochodzi ze źródeł zewnętrznych, część powstała w Centrum Edukacji Obywatelskiej na potrzebę działalności różnych programów edukacyjnych.

KONFORMIZM I NONKONFORMIZM W SZKOLE

Jak zachowania nonkonformistyczne uczniów wpływają na proces socjalizacji szkolnej? Co sprzyja pomyślnemu uspołecznieniu młodego człowieka? Zachowania nonkonformistyczne uczniów są wyzwaniem dla nauczycieli w polskiej szkole. Burzą one ład i porządek w oczekiwanym procesie socjalizacji. Uczniowie, którzy nie podporządkowują się nauczycielowi, a tym samym wyznawanym przez niego zasadom i wartościom, stają się dewiantami. Obok socjalizacji szkolnej może pojawić się proces kontrsocjalizacji, w którym nadmiar zachowań nonkonformistycznych przeradza się w zachowania dewiacyjne, które mogą być dewiacyjnymi nie tylko dla nauczycieli, ale również dla całego społeczeństwa. (...)

Nauczyciele nie powinni obawiać się nonkonformistów, powinni zacząć z nimi współpracować, by proces socjalizacji można było nazwać udanym i efektywnym. Tylko w przypadku zrozumienia obu stron istnieje szansa na pełen sukces uspołeczniania młodych ludzi. Świadomość obu stron jest tutaj jednak niezbędna. Nauczyciel powinien być otwarty na inność poglądów i zachowań, jednak uczeń powinien kierować się w swych innowacyjnych działaniach wyłącznie kreatywnością, a nie destrukcyjnością. Jeśli obie strony rozumieją, że grają w jednej drużynie, dążą do rozwoju społeczeństwa, wówczas będzie można mówić o nonkonformizmie w kontekście kreatywności i innowacji, a nie destrukcji, a tym samym traktować socjalizację jako udaną.

Wojciech Welskop, *Konformizm i nonkonformizm uczniów a socjalizacja szkolna*,
„Perspektywy Edukacyjno-Społeczne” nr 2/2014, s. 49

KAPITAŁ SPOŁECZNY

Sukces w przewyżnianiu dylematów zbiorowego działania i samoniszczenie się oportunistów, który te dylematy zradzają, zależy od szerszego kontekstu społecznego, w którego ramach dana gra jest rozpatrywana. Dobrowolna współpraca łatwiejsza jest w społeczności, która odziedziczyła istotny kapitał społeczny w postaci norm wzajemności i sieci obywatelskiego zaangażowania.

Kapitał społeczny odnosi się tu do takich cech organizacji społeczeństwa, jak zaufanie, normy i powiązania, które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa ułatwiając skoordynowane działania: „Tak jak i inne postaci kapitału, kapitał społeczny jest produktywny, umożliwia bowiem osiągnięcie pewnych celów, których nie dałoby się osiągnąć, gdyby go zabrakło. (...) Na przykład grupa, której członkowie wykazują, że są godni zaufania i ufają innym, będzie w stanie osiągnąć znacznie więcej niż porównywalna grupa, w której brak jest zaufania. (...) We wspólnocie rolników (...), w której rolnicy inni pomagają ułożyć w stogach siano i gdzie narzędzia są powszechnie pożyczane, kapitał społeczny pozwala każdemu z farmerów na wykonanie swojej pracy z mniejszym nakładem kapitału fizycznego w formie narzędzi i wyposażenia”.

Spontaniczna współpraca jest łatwiejsza dzięki społecznemu kapitałowi. Dobrze ilustruje tę zasadę przykład pewnego rodzaju nieformalnej instytucji oszczędnościowej, istniejącej na wszystkich kontynentach, zwanej stowarzyszeniem rotacyjnych kredytów. Stowarzyszenie takie składa się z grupy, „która zgadza się wносить regularne wpłaty na fundusz, który jest kolejno przekazywany, w całości lub częściowo, każdemu z udziałowców”. Stowarzyszenia rotacyjnych kredytów istnieją w Nigerii i Szkocji, Peru i Wietnamie, Japonii i Egipcie, organizowano je wśród imigrantów z Indii zachodnich na wschodzie Stanów Zjednoczonych i chicanos na ich zachodzie, wśród niepiśmiennych wieśniaków chińskich i wśród kierowników banków i doradców ekonomicznych w Mexico City. Wiele z amerykańskich banków oszczędnościowo--kredytowych zaczęło jako stowarzyszenia rotacyjnych kredytów.

W typowym stowarzyszeniu kredytów rotacyjnych każdy z dwudziestu członków mógł wnieść comiesięczną opłatę, stanowiącą równowartość jednego dolara, a każdego miesiąca inny członek stowarzyszenia otrzymywał całą pulę dwudziestu dolarów, którą mógł wydać tak, jak sobie życzył (sfinansować wesele, kupno roweru, maszynę do szycia lub zapas towaru do

małego sklepu). Członek taki nie dostaje już kolejnych wypłat, ale oczekuje się od niego dokonywania regularnych wpłat, dopóki wszyscy członkowie nie dostaną kolejno całej puli. Stowarzyszenia rotacyjnych kredytów znacznie różnią się od siebie pod względem rozmiarów, składu społecznego, organizacji i procedur określających wypłaty. Wszystkie łączą w sobie towarzyskość i tworzenie kapitału na małą skalę.

Stowarzyszenia rotacyjnego kredytu, jakkolwiek byłyby wesołe ich posiedzenia, są czymś więcej niż wspólną zabawą czy przejawem altruizmu. Cliff Geertz, na przykład, donosi z Jawy, że *arisan* (termin oznaczający dosłownie „wspólne działanie” lub „wzajemną pomoc”) jest odbiciem „nie tyle ogólnego ducha współpracy – jawajscy wieśniacy mają skłonność, podobnie jak wielu innych wieśniaków, do uważania za podejrzaną każdą grupę większą niż najbliższa rodzina – ale zestawem jasnych i konkretnych procedur związanych z wymianą usług, kapitału i konsumpcji towarów, które to procedury obowiązują we wszystkich dziedzinach życia. (...) Współpraca opiera się na bardzo żywym poczuciu wzajemnej korzyści uczestników takiej współpracy, a nie na ogólnej etyce jedności wszystkich ludzi czy na organicystycznym pojmowaniu społeczeństwa”.

Robert Putnam, *Demokracja w działaniu*, Wyd. Znak, Kraków 1995, s. 258–260

JAK ROZMAWIAĆ O UCHODŹCACH

Fragment pochodzi z publikacji *Jak rozmawiać o uchodźcach – komentarz do scenariuszy lekcji* Dominiki Cieślikowskiej.

Poruszając kwestię uchodźczą, dotykamy Pięciu rodzajów Przyczyn Potencjalnych konfliktów.

Konflikt danych, czyli różnice w wiedzy, w sposobie zbierania i interpretacji danych. Poziom wiedzy w polskim społeczeństwie na temat uchodźców jest bardzo niski. Po pierwsze, od wieków jesteśmy bardziej krajem emigracji niż imigracji, czyli znacznie więcej ludzi wyjeżdża z Polski, niż do niej przyjeżdża. W związku z tym, tematyka ta tylko w znikomym stopniu jest obecna w systemie edukacji formalnej, w podstawie programowej kształcenia ogólnego i w praktyce edukacyjnej. Przez lata był to też temat spychany z agendy politycznej. Polska, mimo różnych wysiłków, nie dorobiła się kompleksowej polityki migracyjnej, czyli rozwiązań systemowych. Ponadto, nie był to też popularny medialnie temat. Przedstawiano go na

zasadzie sensacji, pomijając źródła wiarygodnych informacji. Statystyczny Polak nie miał zatem zbyt wielu okazji do spotkania uchodźcy czy uchodźczyni osobiście, niewiele się o nich dowiedział w trakcie edukacji czy z mediów, bowiem cały system polityczno-społeczny nie sprzyja ani rzetelnemu podejmowaniu tematu, ani poznawaniu ludzi, których bezpośrednio dotyczy. Tę wieloletnią niewiedzę bardzo zgrabnie wypełnił przekaz medialny i kampania wyborcza z 2015 roku. Wprowadzając wiele nieprzemysłanych i mało trafnych przekazów o uchodźcach, zwiększył dysproporcję pomiędzy faktami a mitami na rzecz tych drugich. Konflikt pomiędzy rzetelną wiedzą posiadaną przez nieliczne osoby, a szeroko rozpowszechnionymi niedomówieniami i błędami merytorycznymi, nabrzmiewał w Polsce latami, a w ostatnich miesiącach 2015 bardzo się zintensyfikował.

Konflikt strukturalny, czyli napięcie między dwiema lub więcej stronami wynikające nie tyle z ludzi, ile ze struktury ich relacji, z rodzaju sytuacji w jakiej się znaleźli (np. migranci, których celem jest przedostać się przez granice danego kraju oraz straż graniczna powołana do tego by strzec granic). Kontekst, w jakim zaczęto gremialnie dyskutować o uchodźstwie, szczególnie kontekst wyborów do parlamentu, spowodował uwypuklenie różnic zdań pomiędzy politykami, publicystami, działaczami i ostatecznie statystycznymi Polakami w rozumieniu tego, jak zostanie zaaranżowana sytuacja przyjmowania uchodźców w Europie i Polsce. W debacie wyraźnie wybrzmiała nierówna kontrola zasobów, nierówny rozkład sił, ograniczenia czasowe, niejasny podział kompetencji i brak określenia ról poszczególnych osób związanych z tematem. Znikoma wiedza lub różne jej interpretacje w odniesieniu do wymienionych punktów, doprowadziły wręcz podręcznikowo do eskalacji nastrojów i konfliktów.

Konflikt wartości, czyli różnica w poglądach w odniesieniu do tego, co dla ludzi ważne, w co wierzą, co uważają za słuszne. Temat uchodźców bardzo szybko został sprowadzony do kwestii konfliktów pomiędzy odmiennymi/przeciwnymi systemami wartości. Manifestacje za i przeciwko przyjmowaniu uchodźców bazowały na niczym innym, jak na odniesieniach do przekonań - tego, co dla ludzi ważne, co cenią. Wartości, te przez duże W, jak i wartości dnia codziennego, pojawiły się na plakatach, transparentach i w wypowiedziach różnych stron – były bowiem bodźcem mobilizacyjnym, ułatwiającym budowanie obozów sprzymierzeńców każdej z opcji.

Konflikt relacji, rozumiany jako rodzaj komunikacji między stronami, sposób mówienia o sobie nawzajem i do siebie, wyzwalane przy okazji i względem siebie emocje. To, co i w jakim kontekście mówiono na temat uchodźców, karmione było stereotypami i uprzedzeniami nadbudowywanymi przez lata. Konflikt danych, wartości oraz struktury nie mógł być bez znaczenia dla emocji, atmosfery, a w rezultacie relacji panującej pomiędzy osobami prezentującymi różne stanowiska wobec kwestii uchodźczej. Zła komunikacja oddalała ludzi od siebie, wprowadzając do prywatnych rozmów i debaty publicznej nie tylko wrogie komentarze i przekłamania, ale także otwartą mowę nienawiści oraz podżeganie do czynów motywowanych uprzedzeniami.

To wszystko sprawiło, że znaleźliśmy się w polu **konfliktu potrzeb**, czyli realnych, lub postrzeganych jako realne, rozbieżnych interesów. Łatwo było o podburzanie i prezentowanie skrajnie różniących się postaw. Konflikt pojawiał się i eskalował, bowiem zostało wykreowane przekonanie, że zaspokojenie własnych potrzeb (indywidualnych – osobistych i kolektywnych jako społeczeństwa) odbywać się będzie kosztem moim lub Polaków (zabiorą nam pracę, bezpieczeństwo, stabilność, wartości, które są dla nas ważne, w które wierzymy...). Bezpieczeństwo interesów psychologicznych, rzeczowych i proceduralnych zostało zatem mocno zachwiane.

Dominika Cieślikowska, *Jak rozmawiać o uchodźcach – komentarz do scenariuszy lekcji*,
<https://migracje.ceo.org.pl/materialy-metodyczne>

JAK ROZMAWIAĆ NA TRUDNE TEMATY? POLECANE METODY

Proponujemy narzędzia, które mogą być przydatne w obliczu trudnych wyzwań związanych z reakcjami i zachowaniami uczniów wobec siebie (konflikty, brak współpracy w zespole, agresja, niska odpowiedzialność za własne działania itp.). Zostały one wypracowane i/lub wybrane w ramach programu Centrum Edukacji Obywatelskiej „Trudny temat – weź to na warsztat”.

Są to metody, które podkreślają różnorodność uczniów, oddają głos im samym, dając wolność mówienia w swoim imieniu oraz słuchania innych według jasnych zasad. Wszystkie metody promują taki sposób rozmowy, która zapewnia pozostanie w dobrych relacjach

i prowadzenie rozmowy z szacunkiem. Umożliwiają one poruszanie tematów trudnych oraz wspólne podejmowanie decyzji wszystkim uczniom.

Dlaczego warto podejmować trudne tematy w klasie? Bo, zdaniem psycholożki i terapeutki Agaty Ejsmont „mówienie o sprawach, które budzą w nas lęk, gniew lub wstyd, może nas z nimi oswajać i obniżyć poziom negatywnych emocji. Poruszanie złożonych problemów i kontrowersyjnych zagadnień pomaga w realny sposób budować porozumienie ponad podziałami. W końcu, konfrontowanie się z konfliktami, urazami i uprzedzeniami może zmniejszyć ich siłę rażenia, przynieść pozytywną zmianę w relacjach, odmienić klimat panujący w grupie”.

Materiały, jak stosować metody w trudnych sytuacjach wychowawczych znajdują się pod wskazanymi linkami; na ich podstawie opracowano krótkie opisy.

Filmoterapia. Niemal każde dzieło filmowe będące serią obrazów, które wyrażają treści, interakcją pomiędzy twórcą i odbiorcą, ma w sobie potencjał wychowawczy i edukacyjny. Można go uruchomić, gdy stworzy się odpowiednie warunki do odbioru filmu oraz obuduje się go dodatkowymi działaniami rozwojowymi. Film pobudza aktywność odbiorców, sprawia że mocniej się angażują, gdy mogą dopowiedzieć historię. Udana lekcja z filmem może prowadzić do bardzo owocnej dyskusji, dzięki której możemy się poznać nawzajem w atmosferze otwartości. Ponadto może być dla odbiorców ogromnym przeżyciem, okazją by uwolnić napięcie emocjonalne, wyrwać się z codziennych trosk.

<https://trudnytemat.ceo.org.pl/kategorie/edukacja-filmowa>

Okragły Stół. To demokratyczna przestrzeń kawiarniano-warsztatowa, gdzie jest miejsce zarówno na debatę i dyskusję, jak i na warsztaty i twórczość artystyczną. Jego celem jest omówienie prezentacji i poznanie, z innej perspektywy i punktu widzenia, osób pochodzących z różnych grup społecznych, narodowościowych i religijnych.

Podstawowym warunkiem pracy tą metodą jest koncentracja na umiejętności rozmowy wokół wybranych tekstów kultury i wymiana doświadczeń wśród uczestników spotkań.

<https://trudnytemat.ceo.org.pl/kategorie/okragly-stol>

Teatr Forum. Jest to rodzaj teatru, który umożliwia publiczności, tzw. „widzo-aktorom”, aktywność sceniczną i zmianę losów głównego bohatera, który znajduje się w sytuacji kryzysu. Celem spektaklu jest zamiana widzów (często traktowanych przedmiotowo jako biernych odbiorców) – w aktorów, sprawczych twórców akcji scenicznej. Teatr Forum to teatralna gra, w czasie której, podczas przedstawienia teatralnego, pokazany jest nierozwiązany problem, będący przejawem jakiegoś ucisku/opresji. Widzowie są zapraszani na scenę po to, by zaproponowali i odegrali możliwe rozwiązania zaprezentowanego problemu.

<https://trudnytemat.ceo.org.pl/kategorie/teatr-forum>

Metoda CoReslove Youth Speak. Metoda ta wywodzi się z Deep Democracy Institute (tzw. metody głębokiej demokracji) i jest sposobem pracy w grupie. Jej osią jest przekonanie, że w grupie spotykają się różne osoby, które mają różne opinie oraz perspektywy, oraz że te różnice stają się powodem napięć i konfliktów. Metoda ta pozwala w prosty i szybki sposób zniwelować napięcie i dojść do sedna konfliktu, a przy okazji nie wymaga dodatkowych materiałów i skomplikowanych narzędzi. Należy ją jednak wcześniej poznać i przećwiczyć, by młodzież mogła używać jej potem sama lub z małym wsparciem nauczyciela. Metoda ta jest skutecznie wykorzystywana przez uczniów i uczennice w szkołach np. w RPA, Niemczech i Polsce.

<https://trudnytemat.ceo.org.pl/kategorie/warsztaty-coresolve>

Klub Dobrej Rozmowy. Zapraszamy do zakładania w szkołach „Klubów dobrej rozmowy” (początkowo tematem wiodącym w klubach byli uchodźcy i współczesne migracje, ale tę metodę można zaadaptować do wszystkich trudnych tematów). Kluby te można organizować na podobnych zasadach jak szkolne koła zainteresowań, choć ostateczna formuła powinna odpowiadać młodzieży. W przewodniku pomagamy młodzieży krok po kroku zorganizować „Klub dobrej rozmowy”, a także podsuwamy tematy do dyskusji oraz wspieramy w planowaniu przebiegu spotkań.

Zalety klubów to: przekazanie głosu młodzieży i zachęcenie ich do rozmów na tematy migracji i uchodźstwa w kontekście wyzwań współczesnego świata; wsparcie uczniów i uczennic w doskonaleniu umiejętności wymiany opinii, argumentowania, słuchania tego, co

mają do powiedzenia osoby o innym od naszego światopoglądzie; umożliwienie bliższego poznania się w grupie; ułatwienie pozostania w dobrych relacjach w grupie, niezależnie od poglądów jej członków i członkiń.

INNE, POLECANE MATERIAŁY

Kurs internetowy „Miej oko na nienawiść”. Jednym z trudnych tematów w szkole jest mowa nienawiści. Polecamy materiały dla nauczycieli i uczniów „Miej oko na nienawiść”, które powstały w ramach projektu „Nienawiść. Jestem przeciw. Otwarty Kurs Internetowy” (ang. *Massive Open Online Course, MOOC*). Zawierają one zbiór informacji i narzędzi związanych z zagadnieniem mowy nienawiści, dyskryminacji.

Gra BELFEDAR. „Belfedar” to gra kooperacyjna, którą można wygrać tylko dzięki współpracy między uczestnikami. Doskonale rozwija ona umiejętności społeczne, niezbędne do pozytywnego rozwiązywania konfliktów, bez użycia przemocy. Dzieje się tak poprzez zadania, które mają na celu: poznanie samego siebie oraz pozostałych graczy, rozwijanie szacunku do siebie i innych, kreatywne pomysły, a także wyrażanie i kontrolowanie emocji, słuchanie i współpraca.

TRUDNA SZTUKA DEBATOWANIA

Czym jest debata?

Debata to krytyczna ocena pomysłów lub polityk ujęta w ściśle określonej strukturze, połączona z umiejętną perswazją. Pozwala ona doskonalić sztukę przemawiania i lepiej rozumieć świat, tworząc różne argumenty oraz spierając się z kontrargumentami. W debacie wyróżniamy trzy wzajemnie przenikające się wymiary. Są to:

- A. **Treść:** Co mówimy? Jakich argumentów i przykładów używamy?
- B. **Styl:** Jak mówimy? Jakiego języka używamy? Jak modelujemy głos?
- C. **Strategia:** Jak głęboko uda nam się wejść w temat, odpowiedzieć na argumenty innych i ustrukturyzować to, co mówimy?

Każda debata zaczyna się od ogłoszenia tezy – stwierdzenia, idei albo polityki, która będzie

dyskutowana. Z reguły teza jest polityką zmieniającą status quo albo stwierdzeniem, którego prawdę lub fałsz uczestnicy będą starali się wykazać. Na przygotowanie swoich argumentów uczestnicy dostają 15 minut. W debacie biorą udział dwie strony: rządowa i opozycyjna. Ta pierwsza popiera tezę. Publiczność i/lub sędziowie biorąc pod uwagę treść, styl i strategię mówców, oceniają, kto przekonał ich najbardziej.

Czym debata różni się od zwykłej rozmowy?

Kiedy rozmawiamy, na przykład z naszymi znajomymi albo rodzicami, robimy właściwie to samo, co podczas debaty – wymieniamy się pewnymi informacjami, znakami i argumentami. Jednak nie każda rozmowa staje się od razu debatą – wpływa na to kilka czynników:

1. Formalizacja – w rozmowie ze znajomymi każdy mówi tyle, ile ma ochotę (albo do czasu, kiedy inni mu nie przerwą), w dowolnej kolejności i nie dba o strukturę swojej wypowiedzi. Debata rządzi się innymi prawami. Aby łatwiej było śledzić tok rozumowania mówców i odpowiedzi na poszczególne argumenty, debata wprowadza pewne ograniczenia, jak np. ustalenie czasu, który mają na swoje mowy poszczególni mówcy, opracowanie sposobu zadawania pytań czy zwracania się do siebie. Dzięki tym ograniczeniom, paradoksalnie, łatwiej jest wymieniać myśli oraz dać każdemu równe szanse, aby móc zaprezentować swoje zdanie.
2. Język – jednym z ograniczeń, które nakłada na nas debata jest język, jakiego używamy. W zwykłej rozmowie przekonujemy na ogół naszych znajomych, możemy więc używać skrótów myślowych i slangu, bo wiemy, że rozumieją, o co nam chodzi. Podczas debaty przemawiamy do ludzi, którzy nas nie znają, często nawet nie za bardzo chcą słuchać tego, co mamy im do powiedzenia. Niezwykle ważne jest, żeby język, którego używamy, docierał do naszych słuchaczy. Co to znaczy? Nie może on być zbyt potoczny (w końcu debata to też rywalizacja retoryczna), ani zbyt skomplikowany czy wyrafinowany. Liczy się tylko to, aby przekazać swoje argumenty i aby dotarły one do słuchaczy.
3. Sędziowie – nasze codzienne rozmowy nie podlegają formalnej ocenie. Nikt nie zapisuje naszych argumentów, nikt też nie sprawdza, jak odpowiedzieliśmy na kontrargumenty przeciwnika. To właśnie różni zwykłą debatę od rozmowy – podlega

ona ciągłej ocenie, zarówno z punktu widzenia publiczności, jak i sędziów, którzy starają się przyjąć punkt widzenia średnio poinformowanego wyborcy. Wyobraźcie sobie, że jesteście politykami i walczyacie o głosy, a sędziowie są waszymi wyborcami. Co wówczas się stanie?

Czym debata różni się od kłótni?

Mówiliśmy już o ograniczeniach czasowych. To dzięki nim nie jest możliwe, aby w debacie jedna strona zdominowała drugą, nie pozwalając jej dojść do głosu. Formalizacja wymusza również odpowiedni język – nie możemy obrażać swojego przeciwnika. Najważniejsze jednak są argumenty. W codziennych sprzeczkach często sięgamy po argumenty *ad personam*, w debacie nie ma na nie miejsca. Wygrać debatę można jedynie argumentując merytorycznie i logicznie – i to jest prawdziwa sztuka!

Czym jest argument?

Argument to wszystko, co pozwala nam przekonać innych do naszych racji. Z naukowego punktu widzenia, każdy argument to połączony ze sobą zbiór pewnych zdań, propozycji lub oświadczeń, z których niektóre są przesłankami, a jedna z nich jest konkluzją (wnioskiem). Zadaniem tych przesłanek jest przekazanie pewnego ciągu rozumowania (logicznego ciągu przyczynowo-skutkowego), który w efekcie prowadzi do jakiegoś wniosku.

Przykładowo, jeśli mówimy, że „B zachodzi dlatego, że zaszło A”, w naszym argumencie „A” jest przesłanką, a „B” jest konkluzją. Jest to oczywiście najprostszy możliwy schemat rozumowania, ale dobrze tłumaczy istotę argumentacji. Polega ona na znajdowaniu przesłanek i popieraniu nimi naszych opinii. Im więcej przesłanek, tym większa szansa, że udowodnimy nasz argument i przekonamy przeciwników.

Mówimy na przykład:

*Rząd Polski powinien zapewnić obywatelom darmowy dostęp do internetu. Argumentem, którego użyjemy na poparcie tej tezy będzie fakt, że: **W obecnym świecie to informacja i dostęp do niej ma największą wartość, a ludzie pozbawieni tego dostępu są wykluczeni ze społeczeństwa. Na poparcie tego argumentu możemy pokazać dane, że dzieci posiadające dostęp do wielu źródeł informacji (czyli takie, które korzystają z wyszukiwarek internetowych), osiągają lepsze wyniki w nauce niż te, które opierają się wyłącznie***

o papierowe encyklopedie. Biorąc to pod uwagę, rząd, który powinien z założenia dbać o równe szanse dla wszystkich obywateli, powinien zapewnić im dostęp do internetu.

W naszym przykładzie zdania zaznaczone na czerwono są przesłankami, natomiast zdania zaznaczone na niebiesko są konkluzją tego argumentu. Podsumowując, możemy powiedzieć, że zdanie stanowiące podstawę do uznania (wyprowadzenia) innego zdania nazywa się przesłanką rozumowania, a zdanie uznane (wyprowadzone) na podstawie przesłanki rozumowania nazywa się konkluzją (wnioskiem) rozumowania (wyprowadzania).

Jak zbudować dobry argument?

Aby argument był dobry, nie wystarczy rzucić kilku ładnie brzmiących twierdzeń. Tak jak zauważyliśmy już wcześniej, każdy argument powinien posiadać przesłanki i wynikającą z nich konkluzję, które do tego powinny się jeszcze układać w logiczny ciąg przyczynowo-skutkowy. Nie jest to łatwe zadanie i bardzo łatwo zagubić się przy tłumaczeniu, o co naprawdę nam chodzi. Tu z pomocą przychodzi nam formuła „SEI”. Opiera się ona na twierdzeniu, że dobry argument zawiera cztery nieodzowne elementy:

1. **Twierdzenie** – tytuł, nazwa.
2. **Rozumowanie** – Dlaczego nasz mechanizm zachodzi? Dlaczego jest on ważny w tym przypadku?
3. **Dowody, przykłady.**
4. **Połączenie** z całą linią argumentacją, z tematem, problemem itd.

Reguła SEI: State - Explain - Illustrate - pomaga zapamiętać, co musi zawierać prawidłowy argument.

Pamiętaj!

Zawsze **nazywaj** swój argument, następnie **tłumacz**, jakie przesłanki działają i dlaczego zachodzi opisywany przez ciebie ciąg przyczynowo-skutkowy, a także czemu akurat ten argument jest ważny dla sprawy, której broni. Na koniec **podawaj dowody**, potwierdzające twoje twierdzenie. Mogą to być przykłady albo analogie, które pokazują, jak to, o czym mówisz, działa w realnym świecie.

Przykład:

W temacie „TI zakazałaby sprzedaży papierosów” chcemy przedstawić argument dotyczący tego, jakie skutki dla zdrowia ma ten nałóg. Możliwy sposób zbudowania tego argumentu wygląda w następujący sposób:

- State: Argument, który chcielibyśmy przedstawić, będzie odnosił się do kwestii **zdrowia obywateli, o które powinien dbać rząd.**
- Explain: Palenie jest bardzo niezdrowym nałogiem, który niszczy życie i zdrowie milionów ludzi. Co roku tysiące osób umiera na różne rodzaje chorób wywołane paleniem papierosów, ale same nie są w stanie zerwać z nałogiem. Ponieważ rolą rządu jest dbanie o dobro obywateli i walka z groźącymi im chorobami, powinien on zakazać sprzedaży papierosów i w ten sposób ograniczyć znacząco liczbę osób palących papierosy. **Dlaczego?** Ponieważ palenie szkodzi zdrowiu, a dla większości uzależnionych jedynym ratunkiem jest tak radykalny krok, który może podjąć jedynie rząd.
- Illustrate: Przykładem interwencji rządu w sprawę dotyczące bezpieczeństwa i zdrowia obywateli jest **ustawodawstwo dotyczące narkotyków.** Dzięki temu, że sprzedaż i rozpowszechnianie narkotyków jest w Polsce zakazane, dostęp do nich jest znacznie utrudniony, a co za tym idzie, mniej ludzi jest narażonych na zabójcze dla nich uzależnienie.

OSIEM RAD NA TEMAT PUBLICZNEGO PRZEMAWIANIA

1. Pewność siebie. Jeśli będziesz pewny/pewna siebie, łatwiej ci będzie zapanować nad myślami swoich słuchaczy. Dlatego pamiętaj, jeżeli nawet nie wiesz do końca, o czym mówisz, nie możesz dać tego poznać po sobie.
2. Postawa. Jeżeli chcesz brzmieć pewnie i przekonać słuchaczy, musisz wyglądać na pewnego siebie. Nikt nie uwierzy osobie, która kuli się w sobie, nawet jeżeli tworzyłaby prawdziwe argumenty. Jeżeli ty uwierzysz, że masz rację, publiczność też da się do niej przekonać. Zapomnij więc o garbieniu się, chowaniu rąk w kieszeniach

czy przestępowaniu z nogi na nogę. Stań pewnie, wyprostuj się i pokaż swoją postawą, że warto cię słuchać.

3. Głos. Tak samo jak w przypadku postawy, ogromny wpływ na słuchaczy ma nasz głos. Jeżeli więc chcemy ich przekonać, musimy mówić w stanowczy sposób. Co to znaczy? Wielu ludzi myśli, że pewność siebie oznacza mówienie podniesionym głosem – to jest nieprawda. Oczywiście, szeptanie nie jest najlepszą strategią na przemówienie, ale musimy pamiętać, że krzyk prędzej zniechęci naszych słuchaczy i ich rozproszy aniżeli do czegokolwiek przekona. Dlatego spokojny, rzeczowy ton głosu jest niesamowicie ważny.
4. Gestykulacja. Pamiętaj, że mówisz nie tylko ustami, razem z tobą porusza się całe twoje ciało. Jeżeli chcesz skutecznie przekonać swoich słuchaczy, musisz wykorzystać swoje ciało. Szczególnie ważne są ręce; jednym z największych błędów, jakie można popełnić podczas publicznych przemówień, jest zapomnienie o ich istnieniu. Bądź świadom tego, w jaki sposób gestykulujesz – wykorzystaj fakt, że za pomocą rąk możesz podkreślić ważny element swojej mowy albo zaprezentować jakiś ciąg logiczny. Nie możesz jednak przesadzić – zbyt zamaszysta gestykulacja odciągnie uwagę od treści twojego przemówienia.
5. Język. Przemawianie to sztuka przekonywania innych ludzi, a pierwszym krokiem do niej jest, by zrozumieli twoje przesłanie. Zadbaj, aby język, którego używasz był dostosowany do grupy słuchaczy (inaczej mówi się do swoich kolegów lub koleżanek w klasie, a inaczej podczas egzaminu na studia), a twoje myśli były jasne i łatwe do przyswojenia. Tylko w ten sposób będziesz pewien/pewna, że twoja wiadomość dociera do publiczności.
6. Wzrok. To, że ludzie są zdenerwowani, najłatwiej poznać po ich oczach. Często nieświadomie szukają ucieczki w dalekich kątach sufitu, nie zdając sobie nawet sprawy z tego, jak bardzo to osłabia ich siłę przekonywania. Jeżeli stresujesz się swoim wystąpieniem i nie wiesz, w którą stronę skierować wzrok, znajdź sobie jeden punkt w sali. Może to być jakaś w miarę neutralna twarz słuchacza lub zwykła doniczka na parapecie okna – ważne jest, abyś nie sprawiał/ła wrażenia osoby rozproszonej lub zestresowanej. Jeżeli to zdołasz to opanować, wejdiesz na wyższy

poziom wtajemniczenia – wykorzystaj kontakt wzrokowy w celu skupienia uwagi słuchaczy i do podkreślenia najważniejszych elementów swojej mowy. To prostsze niż ci się wydaje!

7. Struktura. To ona pomoże twoim słuchaczom zrozumieć, co chcesz im przekazać, a tobie ułatwi opanowanie stresu podczas przemówienia. Nie zapisuj na kartce swojej mowy słowo w słowo (ani, broń Boże, nie ucz się jej na pamięć!), w przypadku pomyłki trudno będzie Ci wrócić do swoich myśli, a samo czytanie z kartki nie wygląda zbyt przekonująco. Zapisz sobie tylko najważniejsze myśli wystąpienia, najlepiej w przejrzystych punktach. Pamiętaj o wstępie, rozwinięciu i zakończeniu – dzięki nim łatwiej dotrzesz do swoich słuchaczy, a oni nie zgubią wątku.
8. Szacunek. Jeżeli będziesz szanować swoich słuchaczy, oni też uszanują ciebie. Pamiętaj, że rzadko kiedy arogancja ma dużą siłę perswazji. Występowanie w pozycji „wiem wszystko na dany temat” nie daje wcale wielkich szans na przekonanie kogoś do swoich racji – lepiej skup się na tym, aby przekazać swoje myśli w sposób jasny i klarowny dla publiczności. Bądź przyjacielski. Ludziom łatwiej jest identyfikować się z osobą uśmiechniętą i otwartą aniżeli z agresywną i nieprzystępną. Przecież łatwiej jest przekonać ci swoich przyjaciół niż wrogów!

Źródło: Materiały opracowane przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach Europejskiego Dnia Języków, organizowanego we współpracy z Biurem Parlamentu Europejskiego oraz Przedstawicielstwem Komisji Europejskiej w Polsce w 2013 r.

oprac. Sylwia Żmijewska-Kwiręg